

Fer reflexionar sobre els conflictes del món a partir de la literatura

Anna Bastida, Glòria Bordons i Sílvia Rins

Els conflictes armats del món actual

A hores d'ara, les coses passen molt de pressa. Però, per molt que això sigui així, és de témer que quan aquest llibre us arribarà a les mans encara serà vigent una situació de desori mundial enmig del qual s'hi poden distingir entre 40 i 60 guerres –segons qui i com en faci els comptes. No totes són de la mateixa mena, i és que les guerres fan de mal aparellar, perquè cadascuna té un punt d'individualitat que deriva de la complexitat de circumstàncies polítiques, estructures socioeconòmiques i interaccions que s'han conjuminat per arribar a provocar-les.

Tot i així, gosarem fer-ne una classificació molt general a partir del fet que siguin “nostres” o bé “seves”. Aquesta divisió, aparentment matussera i deguda a Mark Duffield¹, aclareix si es tracta de guerres que organitzem i fem els països anomenats occidentals (o del “Nord”), o bé si les protagonitzen els països del “Sud”, del “Tercer Món” o de la “Perifèria” –segons qui en parli. És clar que, en aquest darrer cas, sovint també hi participem “nosaltres”, de manera més o menys directe (proveïment d'armes, recolzament d'un bàndol, etc.). De més a més, la tendència predominant pel que fa a la localització dels “nostres” enfrontaments armats és que tinguin lloc als “seus” territoris, tal com mostren la guerra del Golf (1991), l'atac de l'OTAN contra Iugoslàvia (1999), el dels EEUU contra l'Afganistan (2001) o la recent agressió contra l'Iraq (2003). En resum, siguin del tipus que siguin, les guerres tendeixen a passar als “seus” territoris, i a “nosaltres” ens acostuma a pertocar allò que s'anomena “terrorisme”.

I, com són, les guerres? Per a respondre, tractarem alguns aspectes bàsics bo i respectant la divisió que us acabem de proposar. Hi ha una primera diferència entre les “nostres” i les “seves”: les “seves” són majoritàries dins la llista, les “nostres” hi ocupen poc espai. Aquesta diferència –o més aviat desigualtat- s'eixampla com a conseqüència de la durada d'unes i altres: les “nostres” són

¹ Vid. *Gobierno mundial y nuevas guerras*. Madrid, La Catarata, 2003.

curtes, mentre les “seves” poden durar generacions: a Colòmbia, les armes no han callat de fa dècades; a Sudan, la guerra civil hi dura d’ençà dels anys 50s; a Angola, amb prou feines fa un parell d’anys que parlen de pau després de 30 anys de guerra; les guerres entre Paquistan i l’Índia duren, amb intermitències, des del 1982.

Tampoc no són iguals les tropes que posem al camp de batalla, ni les armes que s’hi fan servir, ni la manera com es financen totes dues coses, ni la forma en què actuen els combatents. “Nosaltres” combatem amb exèrcits regulars, sovint professionals, ben organitzats, jerarquitzats i proveïts d’un arsenal de material de guerra extremament diversificat, és a dir, que compten amb un tipus d’arma especialitzat per a cada mena d’operació, sempre acompanyat d’un sofisticat equip adreçat a captar la informació que calgui en cada cas. Aquest instrumental ha estat fabricat als nostres països, és de la darrera generació tecnològica i s’ha beneficiat d’una enorme quantitat d’inversions de recerca proveïda per l’Estat.

“Ells” també disposen d’exèrcits regulars, però, a les “seves” guerres hi acostumen a participar tota mena d’unitats de combatents difícils de distingir i de catalogar, més informals, menys jerarquitzades, constituïdes d’elements més heterogenis que inclouen una xifra gens menyspreable de nens (i nenes) soldats. Les armes de què disposen poden ser també sofisticades – sempre d’una generació anterior a les “nostres”-, i fins i tot n’hi ha que compten amb potència atòmica, com l’Índia i Paquistan, però la majoria de l’arsenal es compon d’armes lleugeres (fusells d’assalt, granades, mines, llançamíssils contracarro, totes barates, fàcils d’usar i de trobar, sovint de segona o tercera mà... i molt efectives). Les “seves” operacions són més simples que les “nostres” – però no més mal concebudes- i d’una crueltat més visible i directa que la nostra, per la qual cosa se’n diu “guerra degenerada”, com si la “nostra” fos més decent.

Ara bé, sí que hi ha una cosa que unifica unes i altres guerres: és qui hi posa les víctimes. En tots dos casos és la població civil qui carrega la gran majoria dels morts, els ferits, mutilats, violades, orfes i refugiats. Segons les fonts, la proporció de víctimes mortals és el 75-90% del total.

D'altra banda, no ens ha pas de sorprendre la laxitud en les xifres que fan referència a les baixes civils: les persones corrents no acostumen a fer ni fred ni calor a les autoritats, tal com va mostrar no fa gaire el comandant de les forces nordamericanes a l'Iraq en ser preguntat sobre la xifra de víctimes iraquianes: "Nosaltres no hem pas vingut per a comptar morts"².

El paper de la literatura

Davant d'aquesta situació, la funció social del text literari cobra de nou interès. En les protestes dels ciutadans davant els esdeveniments bèl·lics que sacsegen el món, els respectuosos minuts de silenci alternen de manera habitual amb la paraula literària –el relat, el monòleg i el diàleg teatral, l'assaig, la poesia-, convertida en les manifestacions, els recitals públics, i fins i tot, en les aules dels instituts, en un mitjà de solidaritzar-se amb les víctimes de tantes injustícies socials, polítiques, econòmiques i humanes.

Aquesta realitat, palesa tant en les llars, com en els carrers i les classes, posa de relleu el paper que pot jugar la literatura en el context de l'educació per la pau i la tolerància, un paper que s'albira de més importància que la que se li havia atribuït en els últims temps. Com afirma Xavier Besalú (2002:111), "Transformar una interdependencia de hecho en una solidaridad real es una de las tareas de la educación: comprender el mundo, comprender al otro, es un requisito indispensable para alumbrar un nuevo humanismo, para dar la importancia que se merece al conocimiento y al respeto por las culturas y los valores de las diversas civilizaciones, como un contrapeso necesario ante una globalización que, sin este componente, se limitaría a los aspectos económicos, técnicos o científicos". Què pot aportar el text literari, la "utilitat" del qual ha estat qüestionada en massa ocasions, des d'aquesta perspectiva? En primer lloc, apropar l'alumne als grans temes, valors i inquietuds de la humanitat, de manera que els permeti relacionar certs coneixements teòrics amb la seva realitat més propera i reflexionar sobre la societat que habiten. D'aquesta manera s'aconseguirà una autèntica educació en valors que, en aquest cas, consisteix a educar en contra de

² Una nota final: les cometes que senyoregen aquest text tenen una explicació que no procedeix del caprici sinó del fet que, com es deia a *Alicia en terra de meravelles*, el sentit de les paraules el posen els qui manen, de

la guerra com a element indispensable per fer-ho en favor de la pau. En segon lloc, aplicar les conclusions de l'esmentada reflexió a l'aula: un món a petita escala on factors com l'augment d'emigrants en edat d'escolarització fa cada vegada més necessària una educació fonamentada en l'entesa i el respecte. I un espai de debat capaç d'exercir una poderosa influència en les actituds de l'alumne.

Per a una pedagogia de la inclusió, o millor dit, de la integració, el text literari es perfila, doncs, com un intent de preservar herències històriques, culturals i religioses, d'agilitzar el diàleg entre majories i minories: un pont afavoridor de la trobada entre cultures i sobretot una manera de veure les coses amb els ulls de l'altre".

Per fer possible aquest treball ens interessen tot tipus de textos literaris –narrativa, teatre o poesia de ficció basada en fets veritables o inventats, memòries més o menys literaturitzades, etc.- posats al costat d'altres textos -correspondència privada, reportatges periodístics, cròniques més o menys històriques, etc.- de qualsevol època. El treball també es pot acompanyar d'imatges (gravats, pintures, fotografies, cinema). El que importa són les experiències, els sentiments i les emocions que uns protagonistes, amb qui és possible d'identificar-se, comuniquen. Els fets que envolten els individus semblen enfocats amb lupa, i és des d'aquesta perspectiva de detall i concreció com millor es pot comprendre el funcionament de la màquina de destrucció i sofriment que és la guerra, i explicar com és, de fet, allò que han planejat els estrategues. En definitiva, què vol dir "les vostres guerres, la nostra sang".

Exemple de seqüència didàctica

L'exemple que presentem a continuació neix d'experiències i treballs anteriors ³. En aquest cas es tracta d'una seqüència desenvolupada amb alumnes de dues assignatures optatives dels ensenyaments de mestre (una de literatura i una altra de ciències socials), però que, per les seves característiques, pensem que podria ser desenvolupada (amb aquests o altres textos semblants) al segon cicle de

manera que els altres n'hem de fer alguna adaptació

³ L'any 2003, arrel de la invasió nordamericana de l'Irak, vàrem muntar un itinerari literari en el Campus Mundet de la Universitat de Barcelona, tot penjant en els arbres i fanals textos de totes les èpoques i nacionalitats sobre els conflictes armats. El mes de juliol es presentà i discutí una proposta basada en alguns d'aquells textos a la II Escola d'Estiu d'adults. En el marc del projecte "Viure la poesia" (del qual en sortirà un llibre i una web), s'eixamplà la tria poètica d'autors catalans amb propostes didàctiques per pensar sobre el tema, llegir i escriure. I a partir de totes aquestes experiències, es llegí una comunicació al VIII Simposio Internacional de la Sociedad Española de Didáctica de la Lengua y la Literatura, celebrat a Badajoz del 3 al 5 de desembre de 2003.

l'ensenyament secundari obligatori, al batxillerat o a l'ensenyament d'adults. El tema específic que triàrem era el de les conseqüències que els conflictes armats tenen sobre la població civil. Els objectius que ens formulàrem eren bàsicament els següents:

1. Identificar els efectes negatius que provoca la guerra i les persones que els pateixen.
2. Comparar els diferents casos, situats en moments històrics i països diferents.
3. Cercar-hi alguna explicació, és a dir, per què són aquestes persones les que reben i per què reben d'aquesta manera
4. Discutir sobre l'eventual fiabilitat de les fonts treballades pel que fa a la realitat de la guerra.

I lògicament, els acompanyàrem d'objectius literaris i lingüístics, com:

5. Contrastar textos literaris amb no literaris i entendre la particularitat estilística dels literaris.
6. Reflexionar sobre allò que els textos ens poden dir “personalment”.
7. Crear en resposta als conflictes observats o als que estiguin succeint en el moment de dur a terme l'experiència a classe.

Els textos que triàrem, els agrupàrem en diferents blocs, segons la temàtica, i foren els següents⁴:

1. Bloc I “La separació de pares i fills”: Fragment de *L'Odissea* d'Homer (Grècia s.VIII aC?); poema de Zana, 12 anys, refugiada de Brcko; i poema “El fill al front” d'Agustí Bartra (*L'arbre de foc*, 1946).
2. Bloc II “El desenvolupament de les guerres”: fragment de “La Chanson des Lorrains” (finals del segle XII i començaments del XIII); el romanç dels Segadors (sobre la revolta dels segadors 1640-1652); i el fragment del setge de Leningrad, extret de *L'agulla daurada* de Montserrat Roig, 1991.
3. Bloc III “La crueldat de les guerres al continent africà”: un relat d'un supervivent del genocidi de Ruanda (1994); unes declaracions dels botxins del genocidi de Ruanda; i el poema “Les

⁴ Donem els textos juntament amb les introduccions sobre el context, tal com els passàrem als alumnes, en l'annex 1.

malediccions de la vídua Achol” de Taban Lo Lyong, que se centra en la llarga guerra del Sudan (1955 a 1972 i 1983 fins avui dia).

4. Bloc IV “La fam i altres conseqüències de la guerra sobre la població civil”: un fragment de *Guerra i Pau* de Lev Tolstoi, centrat en la guerra de Napoleó contra l’imperi rus (1808-1812) ; un fragment del llibre d’Anthony Loyd, *Mi vieja guerra, cuánto te echo de menos...* de 1999, en què parla de la guerra de Rússia contra Txetxènia; i el poema “Bon dia” de Svetlana Makarovic (Eslovènia, 1939), situat en les guerres iugoslaves (1991-1999).
5. Bloc V “La crítica irònica de les guerres”: un fragment de *Lisístrata* d’Aristòfanes (segle VaC), centrat en la Guerra del Peloponès ; el conte « La guerra » de Josep Carner, no emmarcat en cap context concret; i la instal·lació “Intermedi” (1994) de Joan Brossa.

Com es pot veure pels tipus de textos, procuràrem que hi haguessin textos literaris i no literaris. I, dintre de cada grup, intentàrem un cert equilibri entre gèneres (poesia èpica, poesia en vers lliure, romanç, novel·la, teatre i poesia, pel que fa a la literatura, i poesia feta per infants, crònica històrica, relats de supervivents, entrevistes i crònica periodística, pel que fa a la no literatura). D’altra banda, hi havia una gran varietat d’èpoques, guerres (des de les més allunyades com les guerres gregues fins a les més actuals com Txetxènia o Sudan, passant per l’època medieval, la guerra dels Segadors o la guerra civil espanyola) i nacionalitats, sense pretendre ser exhaustius. Així mateix, entre els autors literaris, hi havia tant homes com dones, en un intent exprés de fer veure que les guerres no són únicament cosa d’homes. Fins i tot, en els relats escrits per homes, les protagonistes femenines són potser les que més sovintegen.

Aquest textos foren distribuïts entre l’alumnat i es constituïren grups de quatre o cinc persones (procurant que es barrejessin alumnes de les dues assignatures). Cada grup s’encarregà d’un dels blocs (se’n repetí algun, pel nombre d’alumnes) i, un cop llegits els textos, se’ls proposaren les següents pautes de treball:

- Síntesi de la història i impressió personal.

- Anàlisi del contingut: a) Violència que es mostra: qui l'exerceix, qui la rep, com s'executa, amb quin objectiu. b) Personatges que intervenen.
- Anàlisi de la forma: a) Veu que ho explica. b) Paraules i expressions més significatives.
- Comparació entre els textos de cada bloc (formal i temàtica): trets comuns i diferencials.

Un cop realitzada la feina, es féu una recollida general en què cada grup explicà de què anaven els textos i també d'alguna manera comentava aquells que els havien impactat més i per què.

En una sessió posterior i, havent llegit a casa ja tots els textos, continuà la feina per grups, en aquesta ocasió amb la finalitat d'elaborar unes petites conclusions. Les pautes que es donaren foren les següents:

- Situacions o escenaris que es repeteixen en tots els textos.
- Interrelació entre l'esfera social i la personal.
- Repercussió de la forma en la recepció del missatge.
- Sentiments que provoquen els textos.

En la recollida general de l'activitat, es pogué constatar que l'època era indiferent perquè les situacions eren semblants a totes les guerres i sempre eren els mateixos els que rebien, és a dir, la població civil: homes, dones i criatures. D'altra banda, sense que en la selecció hi haguessin notícies, tots coincidiren a relacionar la fredor amb què els polítics i estadistes decidien sobre la guerra, a partir de les notícies més recents sobre la invasió d'Irak i les seves conseqüències, i la cruesa i violència amb què rebien les conseqüències els civils que no hi havien tingut res a veure. Així mateix, entre els textos que més havien agradat se situaven dos poemes d'autors contemporanis que, d'una manera inconcreta i fictícia, parlaven de conflictes del nostre segle: Taban Lo Lyong i Svetlana Makarovic. I la reflexió sobre el perquè de la tria portava a elements formals i estilístics amb què es construïa la denúncia del conflicte, la qual cosa ens fa pensar que els textos literaris, per la seva construcció formal, poden emocionar i fer pensar tant o més que els no literaris.

Finalment, també es donaren unes pautes per a la creació i es deixà llibertat per fer alguns dels textos següents:

- Un conte: Triar una situació i un personatge d'entre els textos de no ficció i convertir-los en un conte (focalitzant el conflicte i fent una resolució oberta o tancada). Escollir una perspectiva objectiva externa.
- Un poema. Dues opcions: fer el poema de resposta del fill al front (A.Bartra) o convertir la noia armènia de *Guerra i pau* en personatge d'un poema.
- Un objecte: Pensar en dos o tres objectes que puguin expressar el que és la guerra i descriure la disposició en què caldria posar els objectes per donar un sentit a la instal·lació.

A més, es passà una graella de valoració de l'experiència (annex 2). De les valoracions lliurades, en podem deduir que l'experiència fou altament positiva, que l'alumnat captà perfectament el nostre objectiu, que els textos seleccionats els havien resultat interessants (lògicament uns més que altres. També cal dir que els textos grecs foren potser els que veieren més allunyats d'ells), que les activitats havien estat idònies i que havia mancat temps per poder aprofundir i debatre més, en acabar la feina. També tots ells coincidien a pensar que un tipus d'activitat semblant era no només factible sinó també necessari de dur-la a l'escola (des de Primària) per reflexionar sobre el perquè de les guerres i per evitar que en el futur passessin coses semblants.

Conclusions

De la valoració dels estudiants ens quedà ben clara la idea que el tema era prou interessant com per, en una propera ocasió, dedicar-hi més hores, ja que aquest havia estat el principal punt negatiu. L'experiència ens demostrà que llegint en profunditat, reflexionant sobre els conflictes, veient que tots els autors de totes les èpoques, vinguessin d'on vinguessin, reaccionaven de la mateixa manera davant successos tan "inhumans" i "evitables", els estudiants aprenien a ser més solidaris i es tornaven més crítics davant el que els *mass media* ens volen imposar. I un altre fet

molt important: que com a futurs mestres consideraven que aquest tema havia de ser desenvolupat a l'escola, adaptant, això sí, els textos escollits, però basant-se en una metodologia similar de descoberta, diàleg i debat col·lectiu i creació.

D'altra banda, els resultats de l'experiència ens confirmaren que els textos literaris ens serveixen no només per a explorar objectius lingüístics i estilístics concrets, sinó sobretot per fer reflexionar l'alumne sobre si mateix, la vida i el món que l'envolta. Un text literari és sempre més que la seva realitat intrínseca, és una amalgama de possibilitats de desenvolupament i de formació per a un lector potencial.

ANNEX I

Bloc I		
<p>a) Fragment de l'Odisea Segons la mitologia grega clàssica, els aqueus (avantpassats dels grecs) varen atacar i destruir la ciutat de Troia per tal de recuperar la bella Helena, esposa del rei aqueu Menelau raptada pel príncep troià Paris. La realitat històrica sembla menys poètica i insinua la possibilitat d'antagonismes econòmics i rivalitats territorials com a motiu de la guerra. Odisseu (o Ulisses) era un dels capitosts militars de l'expedició aquea.</p> <p style="text-align: center;">Quan es mostrà en el matí, amb dits de rosa, l'Aurora, va llançar-se del llit el guerrer de bon crit, Menelao, un cop vestit, i es penjà la punyent espasa del muscle, i es cordà sota els peus llustrosos les belles sandàlies, i sortí de la cambra, semblant a un déu per la cara, i, assegut al costat de Telèmac, digué, anomenant-lo: -¿Quina fretura t'ha dut aquí, Telèmac heroi, a la divina Esparta, per l'ampla esquena del pèlag? ¿Cosa del poble o de tu? Esbrina- m'ho tot sense falla. I mirant-lo, Telèmac compostament va respondre: -Fill de Zeus, Menelao, de Zeus nodrissó, capitost: he vingut per si em deies alguna brama del pare. M'és devorat el casal; s'han perdut les grasses conreres; sí, tinc l'estatge ple d'enemics, que van degollant-me xais a folcats i les vaques rodones, de peus giradissos,</p>	<p>b) Poema d'una nena iugoslava Les guerres iugoslaves (1991-1999, amb alguns rebrots actuals) han estat descrites com a civils, però hi ha especialistes que s'han estimat més anomenar-les "guerres contra la població civil", i això és el que mostren els fets: els objectius preferents dels combatents – especialment dels terribles paramilitars serbis i croats- eren la gent corrent.</p> <p style="text-align: center;">Si sabessis, només, el que vol dir tenir el pare a la guerra. Fuges de la misèria, però la misèria t'empaita. No en saps res, del teu pare, i un dia tot Et sembla negre i de sobte el pare és A la porta. Es queda amb tu pocs dies I després la felicitat es torna a esvair. El meu cor bateja com un rellotge petit. Amb prou feines Puc escriure aquestes ratlles perquè el meu pare Ja torna a no ser aquí, amb mi.</p> <p style="text-align: center;">Zana, 12 anys, refugiada de Brcko.</p>	<p>c) El fill al front El fracàs de la rebel·lió militar dirigida contra el legítim Govern de la República espanyola el juliol del 1936 va obrir un període de guerra civil que va acabar l'abril del 1939 amb la victòria dels rebels –que havien comptat amb l'ajut de Hitler i Mussolini- i que va representar la fi de totes les llibertats polítiques i una dictadura de 36 anys de durada.</p> <p style="text-align: center;">On ets?</p> <p style="text-align: center;">Aquell dia tancares la porta com sempre i com mai. Hauries pogut dir: "Torno de seguida". O: "Fins a la nit, pare".</p> <p style="text-align: center;">Sense tu els meus dies passen lents, com bèsties exhaustes. Amb el negre martell de les esperes maldo clavant a les parets nues del temps les imatges del teu record encès. Sento l'aire del teu dolç somriure lluminós dins cada nova arruga del meu rostre. I amb la meua veu de cendra dispersa crido l'alt bronze de la teva vida</p> <p style="text-align: center;">On ets?</p> <p style="text-align: center;">Dorms? Quins paisatges torturats baixen dels teus ulls a cercar figures de somnis? Quins refredaments de mort súbita hi ha en les teves mans honrades? Et veig entre milers, entre milions, individual i anònim fragment d'història en marxa, fill meu!</p>

<p>i em pretenen la mare, gastant una immensa supèrbia. És per això que ara vinc als teus genolls, si em volguessis dir com finà tristament, com un que ho has vist per ventura amb els teus ulls, o que n'has sentit la contalla d'un altre errant; car entre tots dissortat va infantar-lo sa mare. I no m'emmellis res per llàstima ni per escrúpol, ans esbrina'm ben bé com vas topar-ne la vista. Jo t'ho suplico, si mai el meu pare, Ulisses el noble, en paraula o en obra el que havia promès va complir-te, al país dels troians, on passàveu treballs els d'Acaia, vulgues-te'n ara per mi recordà', i sense falla contar-me.</p> <p>HOMER (Grècia s.VIII aC?).</p>		<p>Reposes infant i tità, com una fulla caiguda i com una muntanya. I prop teu, damunt l'espiga de lluna de la teva baioneta, llu la papallona de la llibertat.</p> <p>Agustí BARTRA (1908-1982).</p>
---	--	---

Bloc II		
<p>a) La Chanson des Lorrains (Cançó dels lorenesos) Aquesta obra, ambientada en època de Felip August de França (finals del segle XII i començaments del XIII), descriu sense gaire embuts una de les facetes bàsiques de l'activitat dels cavallers feudals: l'espoli de la pagesia.</p> <p>"Comença la marxa. Al davant hi van els exploradors i incendiàries. Després vénen els saquejadors, que es cuiden de recollir el botí i dur-lo al gran tren dels bagatges. Aviat tot és un rebombori. Els pagesos, que acaben d'arribar dels camps, se'n tornen fent grans crits. Els pastors apleguen els seus ramats i els duen als boscos veïns amb l'esperança de salvar-los. Els incendiàries cremen els pobles i els saquejadors els repassen i depreden. Els habitants, esglaiats, queden o bé cremats o bé capturats i lligats de mans per a demanar-ne rescot. Les campanes toquen alarma pertot arreu. Un brot de pànic recorre el país. Allà on mireu, hi veureu elms que llueixen al sol, pendons que onegen al vent, tota la plana coberta de genets. Diners, ramats, mules i bens, tot s'arplega. El fum puja i s'escampa, les flames espeteguen. Pagesos i pastors corren en totes direccions."</p>	<p>b) Romanç dels Segadors Vet aquí la versió catalana d'uns fets habituals en totes les guerres europees del cicle dels Trenta Anys (1618-1648): les malifetes dels soldats que viuen sobre el terreny i humilien, roben, maltracten, espolien i maten la població, tant si és del propi bàndol com si és del contrari. A Catalunya, aquest comportament va ajudar a provocar la revolta dels Segadors i la Guerra de Separació (1640-1652).</p> <p>Catalunya, comtat gran, qui t'ha vist tan rica i plena! Ara el rei nostre senyor declarada ens té la guerra. Bon cop de falç! Bon cop de falç defensors de la terra! Bon cop de falç! Lo gran comte d'Olivars sempre li burxa l'orella: -Ara és hora, nostre rei, ara és hora que fem guerra. Contra tots los catalans, ja veieu quina n'han feta: seguien viles i llocs fins al lloc de Riu d'Arenes; n'han cremat un sagrat lloc, que santa Coloma es deia; cremen albes i casulles, i corporals i patenes, i el Santíssim Sagrament, alabat sia per sempre. Mataren un sacerdot mentre que la missa deia; mataren un cavaller, a la porta de l'església, en Lluís de Furrià, i els àngels li fan gran festa. Lo pa que no era blanc deien que era massa negre: el donaven als cavalls</p>	<p>c) El setge de Leningrad A la tardor del 1941, els exèrcits alemanys varen establir un setge a la ciutat soviètica de Leningrad (avui, ciutat russa de Sant Petersburg) que va durar 900 dies. Durant tots aquests mesos i anys, la població civil va col·laborar desesperadament en la defensa de la ciutat i va patir una mortaldat massiva per fred i fam. Els fets tenien lloc en el marc de la Segona Guerra Mundial (1939-1945).</p> <p>"Segons les xifres que els soviètics aportaren al tribunal de Nüremberg, van morir només de fam a Leningrad 632.000 persones. Això no obstant, la xifra encara podria ser més gran, ja que milers de cadàvers estigueren colgats sota la neu l'hivern de 1941 i, durant la neteja de la primavera de 1942, foren enterrats de pressa i corrents a les enormes fosses comunes dels cementiris. Eren famílies senceres que desapareixien, i ningú no en podia donar compte. (...) En un sol mes, el desembre de 1941, moriren de fam cinquanta-tres mil persones. El gener de 1942, quatre mil persones desapareixien cada dia. (...)</p> <p>"Una nit vaig saber que em moria: notava la saliva a la boca, llarga, inacabable. Al meu costat, hi jeia una nena. Era la meua filla... Tenia la sensació, molt forta, que aquella nit em moriria. Vaig agenollar-me, a les fosques, i vaig demanar a Déu que em fes sobreviure fins a la matinada: no volia que la meua filla em veiés morta. L'endemà se l'emportaven cap a una institució infantil. I només demanava això: durar fins al matí. Vaig anar a la cuina. Vivíem en una casa que no era nostra. La nostra, al carrer del Komsomol número 44, havia estat destruïda per les bombes. No sé d'on vaig treure tanta força, i encara no sé per què ho vaig fer,</p>

	<p>sols per assolir la terra. Del vi que no era bo n'engegaven les aixetes, el tiraven pels carrers sols per regar la terra. A presència dels parents deshonraven les donzelles. Ne donen part al Virrei, del mal que aquells soldats feien: -Llicència els he donat jo, molta més se'n poden prendre. A vista de tot això s'és avalotat la terra: comencen de llevar gent i enarborar les banderes. Entraren a Barcelona mil persones forasteres; entren com a segadors, com eren en temps de sega. De tres guàrdies que n'hi ha, ja n'han morta la primera; ne mataren el Virrei, a l'entrant de la galera; mataren els diputats i els jutges de l'Audiència. Anaren a la presó: donen llibertat als presos. El bisbe els va beneir amb la mà dreta i l'esquerra: -On és vostre capità? -On és vostra bandera? Varen treure el bon Jesús tot cobert amb un vel negre: -Aquí és nostre capità, aquesta és nostra bandera- A les armes, catalans, Que ens han declarat la guerra!"</p>	<p>però la veritat és que vaig bellugar la taula de la cuina i, ho dic davant de Déu, en qui crec, a sota hi vaig trobar un paper amb mantega i un tros de pell de patata. M'hi vaig abraonar. Vaig deixar la pell de patata per a l'endemà, per a la sopa. Però em vaig ficar el trosset de mantega a la boca i em vaig cruspí el paper i tot... N'estic segura: gràcies a aquella troballa vaig sobreviure".</p> <p>Montserrat ROIG (1946-1991)</p>
--	--	---

Bloc III		
<p>a) Un sobrevivent del genocidi de Ruanda El 1994, a Ruanda, el partit radical hutu va desfermar una matança massiva que tenia com a objectiu explícit l'eliminació total dels "escarbats" tutsis. Hutus (majoritaris) i tutsis (minoritaris) són les dues comunitats que ocupen aquest petit i pobre país de l'Àfrica oriental. La clau ètnica cobria, una vegada més, una vella disputa pel poder polític i econòmic, les arrels de la qual procedien dels temps colonials.</p> <p>"El dia que la matança va començar a Nyamata, al carrer gran del mercat, vam córrer cap a l'església de la parròquia. Ja s'hi havia arreplegat una gran multitud, perquè és un costum ruandès el refugiar-se a les cases de Déu quan comencen les matances. El temps ens va deixar</p>	<p>b) Botxins del genocidi de Ruanda</p> <p>"Fulgence: Com més gent vèiem morir, menys pensàvem en la seva vida, menys parlàvem de la seva mort. Més ens acostumàvem a trobar-hi gust. Més ens dèiem en el nostre fur interior que, ja que ho sabíem fer, ho havíem de fer ben bé fins al final. Era una manera de veure que venia per ella mateixa, enmig del desori de crits; però sense paraules desagradables".</p> <p>"Alphonse: Anàvem a matar pels aiguamolls amb una multitud de gent. El fang ens cobria els turmells i, de vegades, els genolls. El sol ens clivellava el crani. Els pairus ens esgarrapaven la camisa i la pell. Els companys se'ns miraven. Si ens</p>	<p>c) Les malediccions de la vídua Achol Sudan és un país que sembla maleït: independitzat els anys 50s del domini britànic que li havia dibuixat les fronteres, el seu territori inclou àrabs musulmans i negres d'altres religions i diverses llengües. Això no fóra inconvenient si els primers no haguessin esclavitzat tradicionalment els segons ni fossin els qui avui monopolitzen el poder. La guerra és llarga: del 1955 al 1972, i del 1983 fins avui mateix.</p> <p>Sóc una dona pobra del Sud Que no coneix la pau des de 1955. Els anglesos, els egipcis i els àrabs del Sudan Durant aquests 48 anys m'han destrossat la vista i la vida. Si Irak amenaça Israel Plouen les bombes a Bagdad I aixequen la tempesta del desert. Si Milosevic fa als seus musulmans El que ens fan els àrabs musulmans Esmicolen Sèrbia sencera. Vaig demanar a Clinton, a Carter, a Thatcher Que em tinguessin en compte, després que Whitehall</p>

<p>dos dies de tranquil·litat, després els militars i els policies municipals van venir a fer-hi una ronda de vigilància al voltant de l'església, i criadaven que ens matarien tots. Jo, me'n recordo que no gosàvem ni parlar ni respirar. Els <i>interahamwe</i> van arribar tot cantant abans de migdia, van tirar granades, van arrencar les reixes, i després es van ficar a l'església i van començar de tallar la gent amb els matxets i les llances. Duien fulles de manioc als cabells, cridaven a cor què vols, reien de gust. Clavaven cops allà on arribaven, tallaven sense triar.</p> <p>La gent que no li regalimava la seva sang li regalimava la dels altres, era una cosa grossa. Aleshores, es van morir sense protestar. Hi havia un gran soroll i un gran silenci alhora. Al bell mig de la tarda, els <i>interahamwe</i> van cremar nens petits davant de la porta. De debò, els vaig veure amb els meus ulls com es cargolaven per la cremor, ben vius. Feia molta olor de carn, i de petroli”.</p> <p>Jean HATZFELD: <i>Dans le nu de la vie. Récits des marais rwandais.</i></p>	<p>mostravem tremolosos, se'n reien de nosaltres i ens deien covards. Si dubtàvem, s'empipaven i ens acusaven de traïdors. Si actuàvem amb noblesa ens rondinaven i ens tractaven de donetes. No costava gens que et tractessin malament.</p> <p>En aquesta situació, les burles dels companys fan de mal respondre si s'escampen pel veïnat. És el mateix que passa a l'escola o al cafè, però als aigüamolls és pitjor. T'enverinen la vida. És natural que miris de protegir-te'n. I que et posis del cantó dels qui les fan. Quan les matances comencen, empipa menys fer anar el matxet que no pas aguantar les burles i les crítiques. Aquesta veritat és difícil de comprendre per a qui no es va trobar com nosaltres.</p> <p>Vet aquí el que vull dir: en el batibull de les matances, el fet que la deixin de banda, una persona no el pot resistir, perquè aquesta persona només té els seus veïns per parlar de les preocupacions de cada dia. Estar sol és massa perillós, per a nosaltres. Per això la persona segueix les ordres i contribueix, fins i tot si el resultat és l'acció sagnant que vostè ja sap”.</p> <p>Jean HATZFELD: <i>Une saison de machettes.</i></p>	<p>Havia deixat el nostre xai a la tendra cura De l'astuta guineu del desert. No amenaço els interessos d'Europa; No sóc filla de Déu, d'Israel, el poble elegit. Ja ha mort el marxisme I no podem xantejar Occident perquè ens ajudin. L'única arma que ens queda Són les malediccions abundants d'una dona agreujada. Som-hi, a maleir Occident per tots els seus pecats.</p> <p>Que els vostres homes i dones morin de càncer Ja que no poden morir per les mines terrestres i per les bombes, Que els cotxes delmin la vostra descendència Vosaltres que viviu en estances acondicionades, Que l'amor del lucre torni boig el vostre jovent Vosaltres que acumuleu riqueses sense escrúpols, Que l'obesitat i l'empatx us mati a tots Vosaltres que no heu patit gana aquests 48 anys, Que els vostres fills i filles busquin el seu propi dolor Vosaltres que us mofeu dels troncs esquelètics dels meus, Que els vostres fills matin les seves pròpies famílies Vosaltres a qui no us interessa erradicar la injustícia que és arreu, Que la follia visiti totes les vostres cases Vosaltres que enteneu l'hospitalitat d'un pobre com a ingènua, Que tots els déus dels hindús, dels aborígens, dels indis, dels esquimals, dels pigmeus S'ajuntin per descarregar un diluvi de caos sobre el vostre poble Fins que caiguen ben baix i reconeixen la humilitat Vosaltres que fatxendegeu com déus, Que els kurds, els berebers, els tàmils, els inuits i els de Chiapas Cridin els seus déus i deesses per ajudar-los A assegurar que el mal que heu portat a les nostres terres Sigui ben reparat Fins que en quedem satisfets ! I només quan tots hàgiu esdevingut humans Plenament humans, quan us preocupeu dels pocs fills que em queden Només aleshores trauré la maledicció.</p> <p>Jo, la vídua Achol, he parlat, Aixecant els pits com a ofrena a Ngudeng. Amen.</p> <p>(Transcrit del text Nuer de la vídua Achol i traduït a l'anglès per Taban lo Lyong. Els Nuer són la nació més nombrosa del Sud del Sudan. Protegeixen feroçment la seva independència. Van ser ells els que van lluitar amb més força contra els britànics durant l'època del condomini anglo-egipci. Són seguidors dels profetes més venerats del seu déu Ngudeng)</p> <p>TABAN LO LYONG (Sudàfrica). Traducció de l'anglès de Glòria Bordons i Julie Flanagan.</p>
--	--	---

Bloc IV		
<p>a) La guerra de Napoleó contra l'imperi rus L'any 1808, Napoleó Bonaparte engegà dues operacions bèl·liques noves adreçades a eixamplar el seu imperi. Una, la conquesta del regne d'Espanya, en mans dels Borbons. L'altra, la de l'imperi del tsar Alexandre de Rússia. Totes dues li foren desfavorables, especialment la segona, que acabà el 1812. Però el preu de la derrota napoleònica fou caríssim en vides humanes, tant de russos com de francesos.</p> <p>"El funcionari i la seva família no eren al lloc d'abans. Pere caminava ràpidament entre la munió, i mirava totes les cares que veia. Involuntàriament s'adonà d'una família gruzina o armènia formada d'un vell, molt bon tipus oriental, vestit amb un «tulup» nou i calçat amb botes noves, d'una vella del mateix tipus i d'una noia. Aquesta noia semblà a Pere el tipus perfecte de la bellesa oriental, de celles fines, negres, cara allargada, extraordinàriament dolça, sense expressió.</p> <p>Al mig de la multitud, entre les piles d'objectes, amb el seu vestit de seda i el xal lilà clar que li cobria el cap, feia pensar en una planta fràgil d'hivernacle tirada a la neu. Seia damunt d'uns fardells, una mica darrera la vella, i els seus ulls grans, negres, immòbils, de pestanyes llarguíssimes, miraven els soldats. Es veia que sabia que era bonica i que se n'espantava. La seva cara colpí Pere, i amb les presses, en passar al llarg de la tanca, es girà moltes vegades per veure-la. Com que no trobà els qui buscava, Pere s'aturà i mira al seu volt.</p> <p>Pere, amb la nena al braç, cridava més l'atenció que abans, i al seu voltant s'agrupaven alguns russos, homes i dones.</p> <p>-Que heu perdut algú, bon home? -Sou noble? -¿De qui es aquesta criatura? -li preguntaven.</p> <p>Pere respongué que la nena era d'una dona amb mocador gran negre que seia amb els seus en aquell indret. Preguntà si algú sabia on havien anat.</p> <p>-Deuen ésser els Enferov -digué un vell diaca, dirigint-se a una dona picada de verola-. Senyor Déu meu, ajudeu-nos! -digué amb la seva veu de baix professional.</p> <p>-No són pas els Enferov! -respongué la dona-. Els Enferov han marxat aquest matí. Deu ésser la petita de Maria Nicolaievna o dels Ivanov.</p> <p>-Diu que és una dona, i Nicolaievna és una senyora -objectà un criat.</p> <p>-Però potser sabreu qui és per les dents llargues, molt magra -digué Pere.</p> <p>-Sí, així és, Maria Nicolaievna. Se n'han anat al jardí quan han arribat aquests llops -féu la dona, assenyalant els soldats francesos.</p> <p>-Oh, Senyor! Ajudeu-nos -pronuncià novament el diaca.</p> <p>-Aneu cap allà, són allà baix. Sí, sí, és ella. No feia sinó plorar. No, no, cap allà, per aquí -digué la dona altra vegada.</p> <p>Pere no se l'escoltava. Feia uns moments que no treia els ulls del que passava al seu voltant. Mirà la família armènia i dos soldats francesos</p>	<p>b) La guerra de Rússia contra Txetxènia Entre 1994 i 1996 va tenir lloc una de les moltes guerres que els txetxens han fet contra els russos des del segle XVIII. Hi ha tres característiques que es mantenen des d'aleshores fins ara: una aclaparadora superioritat militar russa, una resistència txetxena inversemblant i una duresa excepcional en els enfrontaments armats, que no exclouen l'ús sistemàtic de tot el catàleg dels crims de guerra.</p> <p>"Un matí vàrem veure un avió de caça Sukhoi (rus) que acabava una ronda de bombardeigs en un poblet allunyat, tot enfilat a la muntanya. Es va tirar a sobre del seu objectiu per tal d'atacar-lo amb foc de canó. Després, va fer un vol rasant damunt nostre. En comptes de perdre'ns mentre provàvem de trobar el poblet sense guia ens vam estimar més d'anar cap a Shali, un poblet del sud de Grozny (capital de Txetxènia), per tal de veure si hi havien dut víctimes a l'hospital.</p> <p>Hi vàrem descobrir moltes cares de la guerra del president (rus) Ieltsin, en aquelles sales fètidés: els cremats, els cecs, els mutil·lats i els discapacitats. Poc després que arribéssim, hi varen entrar uns pobletans que duïen dues nenes petites per aquells corredors llags i reliscosos per culpa d'una barreja de roba bruta, orina i sang. Les nenes eren germanes.</p> <p>La Marika tenia quatre anys. Li faltava la part inferior de l'esquena i les natges, però encara vivia i el seu pàl·lid cosset de nina jeia tot quiet de bocaterrosa a damunt d'una taula mentre un metge li anava traient grans trossos de metall de les ferides que feien un soroll sord en picar a la taula.</p> <p>La seva germana Miralya tenia un any més. Jo no sé pas què li ha de passar a una criatura perquè plori llàgrimes de sang, suposo que alguna cosa semblant a una commoció cerebral de resultes d'una explosió, però, mentre la sacsejava un terror silenciós, la sang li rajava en línies gruixudes de l'angle dels ulls fins que es trobava amb la que sortia d'una ferida del cap i li feia una màscara amb forma de teranyina que li cobria la cara.</p> <p>(...) Després d'una hora de viatge per les muntanyes vàrem arribar a casa de les nenes. Era una masia tota sola a la vora d'un pont decrepit que travessava un rierol. El pont era l'únic que es mantenia: les bombes havien ennegrit la terra i transformat el paratge en un paisatge lunar tot ple de restes carbonitzats. Hi havia un xassís de cotxe penjat en un arbre. Vàrem trobar la família de les nenes en un poblet que hi havia una milla enllà. Eren dins una casa buida, a damunt del llit, en trossos que no passaven de la mida d'una bossa de supermercat. El noi era qui es trobava en més bon estat, la mare amb prou feines se la</p>	<p>c) Bon dia Les guerres iugoslaves (1991-1999, amb alguns rebrots actuals) han estat descrites com a civils, però hi ha especialistes que s'han estimat més anomenar-les "guerres contra la població civil", i això és el que mostren els fets: els objectius preferents dels combatents –especialment dels terribles paramilitars serbis i croats- eren la gent corrent.</p> <p>Que tinguis bon dia, matí gris, mullat, Que tinguis bon dia, món cobert de sang. Que tinguis bon dia, ocell sense plomes, Que tinguis bon dia, turó sense ombres. Que tingueu bon dia, veí sense ulls, deixalles immòbils que l'aigua s'enduu. Que tinguin bon dia els homes capats les dones que han mort els fusells i els pals. Que tingueu bon dia ésser monstrosos, cabells socarrats, estèrils llavors, vent amb tuf humit de carn putrefacta. Bon dia cançó de la meva pàtria. Que tingueu bon dia guerra, pesta, fam. Que tinguis bon dia bressol sense infant.</p> <p>Svetlana MAKAROVIC (Eslovènia, 1939)</p>

que s'hi havien acostat. Un d'ells, viu de moviments, anava amb un capot blau cenvit amb una corda. Portava una gorra i anava descalç;. L'altre, que intrigava particularment Pere, era magre, ros, alt, carregat d'espatlles, lent de moviments, d'expressió idiota. Duia un capot gruixut, pantalons blaus i unes botes altes espellifades. El francès petit, descalç; i del capot blau, s'acostà als armenis dient alguna cosa, agafà les carnes del vell i començà de treure-li les botes. L'altre s'havia aturat davant de la bella armènia i silenciós, immòbil, mirava amb les mans a la butxaca.

-Pren-la -digué Pere en to imperatiu, allargant la nena a la dona-. Ja els la tornaràs. Preneu-la -li cridà gairebé, asseient a terra la noieta, que cridava: i altra vegada mirà el francès i la família armènia. El vell ja anava descalç. El francès petit acabava de treure-li l'última i les espolsava l'una amb l'altra. El vell sanglotava. Pere veia tot això de passada; tota la seva atenció era retinguda pel francès del capot gruixut, que en aquell moment s'acostava a la noia tot gronxant-se, i traient-se les mans de la butxaca li agafava el coll. La bella armènia continuava immòbil, en la mateixa posició, les pestanyes llargues abaixades, i semblava que no veiés ni sentís el que el soldat li feia.

Mentre Pere s'acostava als francesos, el rampinyador alt, amb capot, prenia el collaret de l'armènia, i la noia, posant-se la mà al coll, féu un crit estrident.

-*Deixeu estar aquesta dona!* --cridà Pere amb veu terrible, tot agafant el soldat per les espatlles i apartant-lo. El soldat caigué, s'alçà i fugí; el seu company, però, deixà anar les botes que tenia a la mà, desembeinà el sabre, i furiós es dirigí a Pere.

-*Vejam, no fem bestieses!* -cridà.

Pere estava en un d'aquells accessos de furor en els quals no es recordava de res i durant els quals les forces se li augmentaven deu vegades. Es tirà damunt del francès descalç, i abans que pogués acabar de treure's el sabre el tirà per terra, i començà d'apunyegar-lo. La gent que els voltava féu un crit d'aprovació, pero en aquell mateix instant un escamot d'ulans francesos a cavall desembocà per la cantonada. Els ulans es dirigiren cap a Pere i el francès al trot i els voltaren.

Pere no sabe qué havia passat després. Recordava que havia pegat a algú, que li havia pegat a ell, que després li havien lligat les mans, i que després l'havien escorcollat enmig d'una munió de soldats francesos."

LEV TOLSTOI (1828-1910) : *Guerra i pau*

reconeixia com a ésser humà. De les altres dues germanes se'n veia un parell de cames a sota d'un tros de roba i dos caps a la punta del llit. El pare s'havia esfumat. Recordo aquella escena cada cop que sento un portaveu militar que parla de "danys col·laterals".

Anthony LOYD: *Mi vieja guerra, cuánto te echo de menos...*

a) Un fragment de Lisístrata

La guerra del Peloponès (431-405 abans de la nostra era) va esclatar, segons l'historiador grec Tucídides, perquè el poder de la ciutat d'Atenes havia crescut massa, i Esparta se'n va sentir amenaçada. Aquests motius no acabaven de fer el pes a molta gent, i menys encara pel fet que era un enfrontament entre els mateixos grecs, duríssim i que ja durava massa...

LISÍSTRATA. Voy a hablar ya: porque el plan no debe quedar oculto. Nosotras, mujeres, si vamos a forzar a los hombres a hacer la paz, debemos abstenernos...

CLEONICA. ¿De qué? Dínoslo.

LISÍSTRATA. ¿Vais a hacerlo?

CLEONICA. Lo haremos, aunque tengamos que morirnos.

LISÍSTRATA. Pues bien, debemos abstenernos del cipote. ¿Por qué volvéis los ojos? ¿Dónde vais? Vosotras, ¿por qué chistáis y fruncís las cejas? ¿Por qué se os ha mudado el color? ¿Por qué os corren las lágrimas? ¿Lo vais a hacer o no lo vais a hacer? ¿Por qué calláis?

CLEONICA. No soy capaz de hacerlo: la guerra continúe.

MIRIRINA. Ni yo, por Zeus: la guerra continúe.

LISÍSTRATA. ¿Eso dices, platija? Hace un momento aseguraste que ibas hasta a cortarte la mitad.

CLEONICA. Otra cosa, otra, la que quieras. Si es preciso, estoy dispuesta a marchar por medio del fuego. Esto antes que el cipote: no hay cosa como él, querida Lisístrata.

LISÍSTRATA. ¿Y tú?

MIRIRINA. Yo también prefiero a través del fuego.

LISÍSTRATA. ¡Oh requeteputa toda nuestra raza! No : hacen de nosotras las tragedias: no somos otra cosa que «Posidón y barcos»⁵. Pero, querida laconia-pues con que tú sola te pongas de mi parte, podemos salvar aún el asunto—, vota conmigo.

LAMPITÓ. Difícil, por los dos dioses, es que las mujeres duerman solas sin un miembro descapullado. Pero a pesar de todo: pues la paz nos hace mucha falta.

LISÍSTRATA. Queridísima, eres de entre éstas la única mujer.

CLEONICA. Y si nos abstuviéramos lo más del mundo de eso que tú dices -¡ojalá no sea así!-, ¿por eso va a haber más paz?

LISÍSTRATA. Mucho más, por los dos dioses. Si nos quedáramos en casa bien pintadas y nos paseáramos desnudas en vuestras camisitas transparentes de Amorgos, con el triángulo depilado, y los hombres se pusieran calientes y quisieran acostarse con nosotras y no nos dejáramos sino que nos priváramos de ello, harían la paz enseguida, lo sé bien.

LAMPITÓ. Así Menelao cuando vio, pasando a su lado las manzanas de Helena desnuda, tiró la espada, según dicen.

CLEONICA. ¿Y qué si los hombres nos abandonan, amigueta?

LISÍSTRATA. Lo de Ferécates, «despellejar una perra ya despedellejada»⁶.

CLEONICA. Son tontería esas imitaciones. ¿Y si nos cogen a fuerza y nos meten a la fuerza en la alcoba?

LISÍSTRATA. Agárrate a la puerta.

CLEONICA. ¿Y si pegan?

LISÍSTRATA. Hay que dejarse malamente mal, porque no hay placer en las cosas a la fuerza. Y hay además que hacerles daño; descuida, pronto lo dejarán. Porque un hombre nunca tendrá placer si no va de acuerdo con la mujer.

CLEONICA. Pues si a vosotras dos os parece esto bien, también nosotras estamos de acuerdo.

LAMPITÓ. A nuestros hombres nosotras los convenceremos para que del todo y con justicia observen una paz sin engaños; pero al populacho ateniense, ¿cómo va nadie a convencerlo para que no charlatanee?

LISÍSTRATA. Descuida, nosotras convenceremos a nuestra parte. Se atude a la Tílo de Eurípides, en que esta heroína, se queja por el dolor que le causa el dolor de la guerra.

LAMPITÓ. No conviene para nosotras cosas que ya están hechas; fondo esté en el templo de la diosa.

LISÍSTRATA. Así como esto lo tenemos bien tramado: vamos a apoderarnos de la Acrópolis hoy mismo. A las más viejas se les ha encargado hacer eso mismo mientras nosotras preparamos esto otro: ¡mientras que sacrifican, se apoderarán de la Acrópolis.⁹

LAMPITÓ. Esta toda muy bien y tienes razón en lo que dices. Un escudo en los brazos y contra todas esas cosas que se dicen.

LISÍSTRATA. ¡Por la Tílo de Eurípides! ¡Por la Tílo de Eurípides! ¡Por la Tílo de Eurípides! ¡Por la Tílo de Eurípides!

LAMPITÓ. Dime el juramento que yo voy a hacer. Referencia, LISÍSTRATA. Bien dices. ¿Dónde está la escitesa? (Se presenta una escita.)

CLEONICA. Lisístrata, ¿qué juramento nos vas a hacer prestar?

LISÍSTRATA. ¿Que cuál? Sacrificando un carnero sobre un escudo, como Esquilo en otro tiempo, según dicen.

CLEONICA. No jures tú, Lisístrata, sobre un escudo nada de la paz.

LISÍSTRATA. ¿Qué juramento podríamos hacer? ¿Cogemos de algún sitio un caballo blanco y ofrendamos las vísceras?

CLEONICA. ¿Para qué un caballo blanco?

LISÍSTRATA. ¿Pero cómo vamos a jurar?

b) La guerra

Hi havia en un llogarret un pobre minyó, mancat de la cosa més preciosa que ha estat donada als homes, això és, el seny. Com que, de seny, no en tenia gens, gens, no feia mal a ningú. Vivia tot sol en una pobra cabana, col·lia herbes, sabia oracions singulars i triava pedres. Era dòcil i senzill, i sempre queia en els paranyes que li amanién els cruels graciosos del llogarret. Però àdhuc sentint el mal que de vegades li n'esdevenia, no es formava una idea de què cosa fos la crueltat. Qui mal no fa mal no pensa.

Una vegada qui sap qui començà de dir que s'encenia una guerra. Algú del poble que era més aciençat fins en contava el motiu. Les dones ja sabien de llurs àvies que de tant en tant els homes se n'han d'anar a terres llunyanes on poden morir, o d'on poden tornar amb vestits llampants guarnits de vetes i medalles. I, assegudes en rodones davant les cases, tenien plaer a fantasiejar sobre allò que mai no havien vist i mai no sabrien ben bé què cosa podia ésser.

Quan el minyó que no tenia seny passava davant elles, per atzar, elles, amb una bona rialla fresca de dones endreçades, treballadores i xafarderes, li deien:

- Que aniràs a la guerra, tanmateix?

Ell somreia:

"Això- pensava- deu ésser una banda on elles berenen."

Tanmateix, el pobre minyó fou tramès a la guerra. El llogarret havia de donar tres soldats, i tothom trobà que ningú millor per anar a les batalles del rei que el pobre vailet. Qui no té seny no té por. I després ell no seria pas una pèrdua per a ningú. Mig per comoditat, mig per facècia, el trameteren a la ciutat.

Aleshores la vida del pobre minyó fou com una mena de rondalla. Li passaven les aventures més extraordinàries. Li posaren un vestit clar i brut, a ratlles petites: l'encabiren al tren, li parlaren en castellà; arribà en un món de cases compactes i plenes de foradets: considerà els tramvies; i quan caminava, en lloc d'anar sol i somiós com abans, ell no venia a ésser sinó el començament d'un rengle.

I l'atordiren tantes coses!- la llum blanca que els homes de ciutat tenen de nit, i dones enfaristolades, i la mar, i els vaixells, i la gent que mai no para, i els xiulets i trontolls d'ésser inconeguts-. I un dia el feren entrar en un vaixell, revolt amb tots els homes d'una pila de rengles. I aquests homes estaven alegres i cantaven cançons damunt la nau que brandava. La mar també ho semblava, d'alegre, i un bell argent lluïa damunt les seves agües tranquil·les. Un sol magnífic estavellava les fustes i els caps.

Després de dies arribaren a una terra xafogosa on els arbres eren més grans, i els fruits llampaven amb tota mena de coloraines. Hi havia homes negres, i ocells blaus i roses. El cel era més blau, i els balcons es curullaven de dones que saludaven amb els mocadors. La gent cridava. El mot de guerra, no el deixaven anar mai, i tothom estava content.

Fins que un dia van anar-hi de bo de bo, a la guerra. Caminaren força per selves meravelloses. Als àpats, gairebé no menjaven. Els mexicans escàs dos dies en agnava, perquè les soles del calçat- venut per grans proveïdors milionaris- eren de coloraines. Hi havia homes negres, i ocells blaus i roses. El cel era més blau, i els balcons es curullaven de dones que saludaven amb els mocadors. La gent cridava. El mot de guerra, no el deixaven anar mai, i tothom estava content.

I heus aquí que una vegada se senti sobtadament renou de cavalls en els fins filanes nocturnes. Aquí se figura una Asambleja de mujeres con una I heus aquí que una vegada se senti sobtadament renou de cavalls en els fins filanes nocturnes.

-Vénen!- cridà tothom al campament.

se pondrà en piels arbres. Tot a veure a punt. Hi havia un cert desordre, perquè el brogit havia estat impensat.

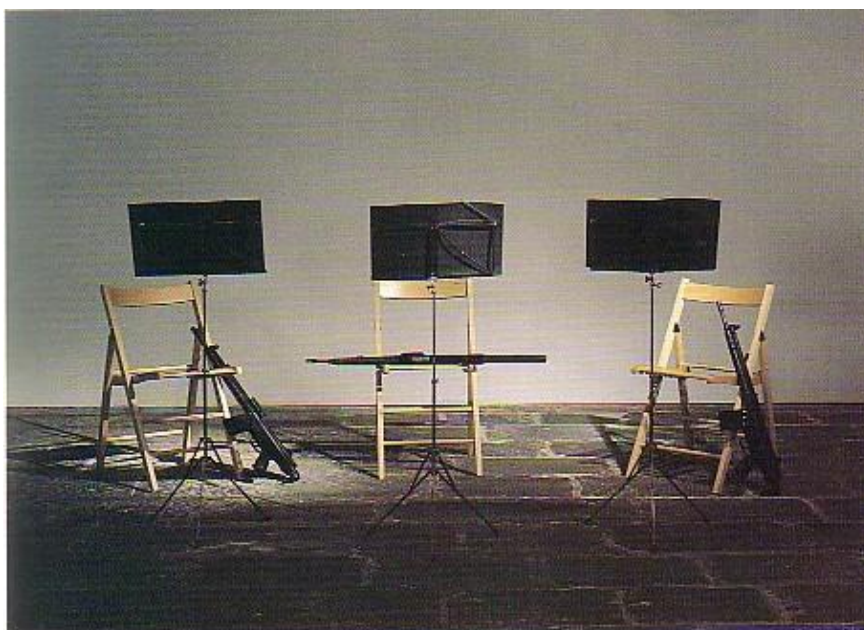
El bon minyó es posà al seu rengle, com li manaven. Tenia baldament la sospesa tranquil·la, una certa curiositat. Allargava el coll tot el que podia.

Unes testes sobreeixiren del nivell de les lianes espesses, apuntant llurs fusells. Fou un sol instant. Però abans de la descàrrega es pogué sentir encara la veu del bon minyó, que deia:

- Ei, que aquí davant hi ha gent!

Josep CARNER (1884-1970)

c) Intermedi

Joan BROSSA (1919-1998)

ANNEX 2

**Valoració de l'experiència sobre textos entorn a la guerra i la població
(març-abril 2004)**

Quins creus que han estat els objectius de l'experiència?
Què és el més t'ha agradat o interessat?
Què creus que has après?
Què hi has trobat a faltar?
Creus que els textos proporcionats han estat idonis? Quins t'han agradat més ? I quins menys ?
Penses que els tipus d'activitats realitzades han estat adequades?
Creus que experiències d'aquest tipus, però adaptades a l'edat, són oportunes de fer també a Primària?
Valoració global i suggeriments

Referències dels textos

- HOMER. *L'Odissea*. Barcelona, Ed.Alpha (Trad. Carles Riba), 1953, pp.77-78.
- Zana, *Somio amb la pau. Dibuixos i poemes de nens i nenes de l'antiga Iugoslàvia*. Paris/Barcelona, UNICEF, 1994, pàg. 23.
- BARTRA, Agustí. *L'arbre de foc*. Mèxic, 1946.
- “La Chanson des Lorrains”. Text reproduït a John GILLINGHAM i John HOLT, eds.: *War and Government in the Middle Ages*. Woodbridge, Boydell Press, 1984, pàg. 84.
- “La Cançó dels segadors”, dins GALOFRÉ, COMES i VERGÉS: *Història moderna de Catalunya*. Barcelona, Teide, 1985 (2), pàgs. 109-110.
- ROIG, Montserrat. *L'agulla daurada*. Barcelona, Edicions 62, 1991, pàgs. 181-182 i 184.
- HATZFELD, Jean. *Dans le nu de la vie. Récits des marais rwandais*. Paris, Seuil, 2000, pàg. 15.
- HATZFELD, Jean. *Une saison de machettes*. Paris, Seuil, 2003, pàgs. 274-275.
- LO LYONG, Taban. *The Cows of Shambat*. Harare, Zimbabwe Publishing House, 1992.
- TOLSTOI, Lev. *Guerra i pau* (Traducció de Carles Capdevila). Barcelona, Ed.62 (MOLU 25, 26), 1983, pp.277-278.
- LOYD, Anthony. *Mi vieja guerra, cuánto te echo de menos...* Barcelona, Lumen, 1999, pàgs. 277-279.
- MAKAROVIC, Svetlana. “Bon dia”. Traducció realitzada al Seminari de Farrera del Pallars, ILC, 2001.
- ARISTÓFANES. *Lisístrata* (Traducció Francisco Rodríguez Adrados). Madrid, Ed.Cátedra, Letras Universales 2000, pp.259-263.
- CARNER, Josep. *La creació d'Eva i altres contes*. Barcelona, Ed. Laia, 1980, pp.95-97.
- BROSSA, Joan. “Intermedi”, catàleg *Joan Brossa entre les coses i la lectura*. Barcelona, Palau de la Virreina, Ajuntament de Barcelona, 1994.